

צמצום א"ק

הת' שמואל ראובן שוחאט
תלמיד בישיבה

במאמר ד"ה באתי לגני תש"י מדובר אודות "עולמות א"ס שלפני הצמצום", ומסביר כ"ק אדמו"ר נשי"ד במאמר ד"ה באתי לגני תשכ"ג, ש"עולמות א"ס" המוזכרים שם בהמאמר, קאי על א"ק. ולכאורה אינו מובן, למה כותב לשון "לפני הצמצום" (סתם) על עולמות א"ס, הרי בד"כ לשון "לפני הצמצום" (סתם) מדובר אודות לפני צמצום הראשון, ופה אנו מדברים (וכן משמע מהמשך המאמר) אודות עולמות א"ס, שהם אחרי צמצום הראשון לפני צמצום א"ק (כמבואר כמ"פ בחסידות), והי' לו לכתוב לפני צמצום א"ק וכדו', ולמה כותב צמצום סתם?

ואולי אפשר לומר, שמה שכותב "לפני הצמצום" (סתם), זה ע"ד מה שמבואר במאמר ד"ה "אנכי אנכי" (ש"ת) תרפ"ז, שצמצום א"ק הוא צמצום גדול ודומה באופן צמצומו לצמצום הראשון, ע"ש¹. ולכן אפשר לומר על לפני צמצום א"ק לשון "לפני הצמצום" (סתם), משום שהוא דומה לצמצום הראשון. אבל עדיין צ"ע לשון "לפני הצמצום" (סתם), שאינו לשון הרגיל כשמדובר אודות צמצום א"ק.

הלכה זמנהג

האומר לחנוני תן חמץ לעבדי

הרב שלום דובער לוי

ספרן ראשי בספריית אגודת חסידי חב"ד

בשוע"ר סי' תנ סכ"ג: "אבל אם אינו מקדים לו דינר מותר לומר לו תן חמץ לעבדי ואני אפרע לך שכל שלא פרע לו הישראל קודם שנותן

1) וכן מבואר גם במאמר ד"ה "יחיינו מיומיים" (ר"ה) תרנ"ט, שצמצום א"ק הוא צמצום באופן של יש מאין (בדומה לצמצום הראשון).

החמץ לעבדו הרי הוא נותנו לו בתורת מכירת חמץ שלו והישראל יפרע לו בעדו (ועיין ביורה דעה סי' קל"ב שאם הוא חייב ליתן לעבדו מזונות של חמץ ואינו יכול לפטור את עצמו במה שיתן לו מזונות אחרים שאינן חמץ בעל כרחו של העבד אסור לו לומר לחנוני נכרי פטרוני ממזונות עבדי ותן לו חמץ בפסח ואני אפרע לך לאחר הפסח). אמנם בשו"ע שם ס"ד לא מיירי בחמץ אלא ביין נסך. ולא מיירי התם באמר לחנוני לפטרו ממזונות עבדו אלא באמר לפועלים צאו ושתו מחנוני פלוני כו' (שהיא ההלכה דלעיל סכ"א). ולא נזכר שם כלום בשו"ע ונו"כ מדין חייב ליתן לעבדו יין דוקא.

במ"מ וציונים מציין שהכוונה לב"י שם ד"ה יש מקומות, שהעתיק את דברי הרשב"א בתורת הבית (בית ה שער ד מט, ג). אמנם בטור ושו"ע שם ס"ד לא הובאו דברים אלו של הרשב"א, וכן לא הובאו גם בט"ז ובש"ך. גם בתורת הבית שם לא נזכר בפירוש דין אומר לחנוני תן לו חמץ (או יין נסך), רק כשאמר לפועלים צאו ושתו (כדלעיל סכ"א). וגם בזה לא נתפרש שם דמיירי שאמר לו בפירוש "קח עלי חמץ". וגם בזה הביא את דעת הראב"ד ודעת הרמב"ן ואח"כ כתב דעתו, ובטור ושו"ע לא נתברר איך שאנו פוסקים. ואפשר שבשו"ע"ר בסימן זה ביו"ד (שלא הגיע לידינו) מבוארת הלכה זו, ולשם מציין בסי' שלפנינו. וההכרח לבאר:

כל ההלכה הזו שבסעיף זה: "מותר לומר לו תן חמץ לעבדי ואני אפרע לך", מצויין על הגליון שמקורו במ"א (ס"ק ט) ופר"ח (ס"ו). ולא נתפרש בדבריהם מהיכן לומדים דין זה. ובאמת היא מחלוקת בין הרשב"א (תורת הבית הארוך בית ה שער ב מט, ג) ובין הר"ן (ע"ז שם לד, א ד"ה גרסינן בגמרא).

דהנה בגמרא ע"ז עא, א מבוארת ההלכה שבשו"ע שם ס"ה: "ישראל שיש לו יין וצריך ליתן ממנו חלק ידוע למלך יכול לומר לעובד כוכבים פייס למלך בשבילי אע"פ שהעובד כוכבים נותן יין נסך והוא חוזר ונותן לו דמים אבל אסור לומר לו היה במקומי ליתן למלך".

ברש"י (שם ד"ה אבל אומר לו) מבאר שמה שיכול לומר לנכרי פייס למלך בשבילי הוא רק אם "אפשר לסלוקיה בזווי". אמנם בתוס' (שם ד"ה הא) מקשה "דא"כ פשיטא". ולכן מפרש דמיירי "שהישראל חייב למלך יין . . לא מצי לסלוקי בזווי אלא ביין נסך", ומ"מ שרי כי "אינו מצווה לו לפרוע יין נסך . . שיסלקנו במעות אם יכול".

גם בתורת הבית שם נראה שלומד בתחלה כרש"י, אלא שע"ז מקשה מדין אומר לפועליו צאו ושחו עלי ואני פורע שמותר (כדלעיל סכ"א), ומביא תירוץ א' בשם הראב"ד ועוד תירוץ בשם הרמב"ן, ובסוף מוסיף עוד תירוץ (שנראה מדבריו בתורת הבית הקצר שזוהי מסקנתו): "דגבי פועלים אין חייב ליתן יין דוקא, שכן דרך בעל הבית לפרעם במעות והם הולכים ואוכלים, אבל במנת המלך שחייב לו יין ממש, אלא שפעמים שלוקח מעות, לפיכך כשאמר לו פול תחתי לאוצר והוא פורע יין הוי כאילו קונהו ובמצותו נתנו הנכרי לאוצר".

והיינו שלומד כתוס' הנ"ל, דמיירי שחייב לו יין ממש (רק לפעמים מתרצה ולוקח מעות), ומ"מ כשאינו אומר לנכרי בפירוש לפרוע יין נסך, אזי מותר. ועפ"ז מתרץ הרשב"א, שמה שהתירו בצאו ושחו עלי ואני פורע, התם מיירי שאין חייב ליתן יין. ומפרש הר"ן שם בדברי הרשב"א שם: "כי האי לישנא אמר ליה לחנוני כלומר תן להם יין ואני פורע". דהיינו שעיקר קושיית ותירוץ הרשב"א מדין צאו ושחו עלי ואני פורע, כי הרשב"א מפרש הלכה זו דמיירי שפירש לו ושחו עלי יין (נסך), וכן אמר בפירוש להחנוני תן להם יין (נסך) ואני פורע. ומתרץ דלהכי מותר כיון דמיירי שאינו חייב ליתן לו יין דוקא.

אמנם הר"ן עצמו חולק על הרשב"א, וכותב: "ולא ניחא לי בהכי, דברייתא לעיל הכי תניא צאו ושחו ואני פורע, ואי כי האי לישנא אמר ליה לחנוני כלומר תן להם יין ואני פורע, אע"ג דמצי לסלוקינהו בזווי ודאי מיתסר. ואי אמרת דלא אמר ליה לחנוני האי לישנא אין מקום לקושיתם כלל, דדלמא מלטני מהם אמר ליה".

והיינו שמפרש הר"ן, שמה שהתירו כשאומר צאו ושחו עלי ואני פורע, מיירי דוקא כשלא הזכיר יין נסך (או חמץ) לא לפועלים ולא לחנוני, וכיון שכן, אין מקום לקושיית תורת הבית, ואין הכרח לדברי הרשב"א (והתוס' שם) שהתירו אפילו חייב לו יין דוקא (כשאינו אומר בפירוש לתת לו יין) או אפילו אומר בפירוש לתת לו יין (כשאינו חייב לו יין דוקא). וא"כ אפשר לפרש הגמרא כרש"י (וכתחלת דברי הר"ן שם).

בטור יו"ד סי' קלב מביא את מחלוקת רש"י ותוס' (לענין מלך), ולא הכריע ביניהם (ולענין פועלים לא הביא כלל את מחלוקת הרשב"א ור"ן). בב"י שם (ד"ה יש מקומות) הביא את דברי הרשב"א הנ"ל, אבל בשו"ע שם ס"ד-ה מובאת הלכה זו בסתם, ולא נרמזה לא מחלוקת רש"י ותוס' ולא מחלוקת הרשב"א ור"ן. בלבוש שם ס"ה, ובט"ז שם

ס"ק י, ובש"ך שם ס"ק לד, פסקו לענין מלך כתוס'. אמנם לענין פועלים לא נתפרש פרט זה לא בשו"ע ולא בט"ז וש"ך שם.

בשו"ע כאן הובאו ב' דעות באומר לו צא ואכול ואני פורע, ומפרש המ"א ס"ק ח דמיירי שאמר לו צא ואכול חמץ. והיינו שמבאר את המחלוקת שבין ב' הדעות בשו"ע כאן כשפירש צא ואכול חמץ, וב' הדעות כאן הן דעת הר"ן ותורת הבית הנ"ל לענין יין נסך.

בס"ק ט כותב המ"א על המתירים "וכן עיקר" (וכן הוא בהגהות מהרש"ל על הטור וכן הוא בפר"ח ס"ו), והיינו שפוסקים כשיטת הרשב"א שם. ועוד מפרשים במ"א ופר"ח שם דהיינו אפילו אומר לחנוני "תן לפועלים חמץ ואני פורע", והיינו כפי שפירש הר"ן שם בדברי הרשב"א. וכן פסק רבנו בסכ"א, שמותר אפילו "קח עלי חמץ מן החנוני", ובסכ"ג פסק דהיינו אפילו לומר לחנוני "תן חמץ לעבדי ואני אפרע לך".

וכיון שכל המקור לדברי המ"א והפר"ח הוא הרשב"א בתורת הבית שם, כפירוש הר"ן שם בדבריו, וכיון ששם מפורש דהיינו דוקא כשיכול לפטור את עצמו במה שיתן לו מזונות אחרים, לכן פירש כן רבנו כאן בסכ"ג, ואפשר שכן ביאר גם ביו"ד סי' קלב (אלא שסימן זה לא הגיע לידינו). וכ"ז לדעה הא'. אמנם אח"כ בסוף הסעיף כותב רבנו, שיש אומרים שבחמץ "יש להחמיר שלא לומר לנכרי בפסח קנה לך חמץ מן החנוני", והיינו כדעת הר"ן הנ"ל (שנתבאר בב"ח יו"ד שם סי"ג ד"ה ומ"ש אבל, ובשו"ת סי' קמג) שלא התירו אלא כשיכול לפטור עצמו במזונות אחרים ולא אמר לו בפירוש שיתן לו חמץ.

הפרשת חלה מעיסה בפסח

הנ"ל

בשוע"ר סי' תנו ס"ט: "כשרוצה ללוש עיסה ביום טוב . . מותר לו לפחות מעשרון מטעם שיתבאר בסי' תנ"ז . . ומכל מקום יותר טוב ללוש העיסה בב' פעמים דהיינו שיקח יותר מחצי עשרון וילוש ממנו עיסה אחת ואחר כך יחזור ויקח יותר מחצי עשרון קמח וילוש ממנו עוד עיסה אחת ויצרף ב' העיסות יחד על דרך שיתבאר בסימן תנ"ז ויפריש מהן חלה וכשהוא עושה כן אף לכתחלה אין צריך למדוד הקמח מערב יום טוב".